

ВЛИЯНИЕ НА ДЕПРЕСИЯТА ВЪРХУ ПРЕРАБОТВАНЕТО НА СЪОТВЕТНАТА НА АЗ-А ИНФОРМАЦИЯ

Максимка Рашева

Beck's cognitive model of depression proposes that the stressful events could activate a structure, called a self-schema leading to processing of self-relevant information in a negative fashion.

The present study is designed to examine the influence of depression on self-schemata in nondepressed, mildly depressed, moderately depressed and severely depressed individuals in nonclinical samples.

The results indicate that nondepressed subjects have a self-structure containing positive elements. Mildly depressed and moderately depressed individuals possess self-schemata, in which more positive and less negative elements are incorporated. Severely depressed individual's self-schema contains equality of both – positive and negative elements.

Значима роля в етиологията и поддържането на депресивните разстройства играят външните стресови фактори. Прегледът на изследванията в литературата показва по-силна зависимост между тежките стресови събития и депресията в сравнение със стресови събития с неособена тежест. Голяма част от депресивните лица съобщават за преживени неблагоприятни събития преди отключване на депресивното състояние. Въпреки това малка част от хората, изложени на тези събития, стигат до депресия (Kessler, 1997). Поради тази причина изследователите се насочват към проучване на механизмите, които опосредстват или модифицират влиянието на стресовите събития върху развитието на депресивна симптоматика.

Според Роквайл (1996) такъв механизъм е концептът за Аз-а, който стои в основата на нашето разбиране за психично здраве и болест. Според Бек това е когнитивната схема.

В основата на когнитивния модел на Бек (1967, 1976) е залегнал терминът „негативна когнитивна триада“, което означава — негативни възгледи на личността за себе си, за заобикалящата я действителност и песимистични очаквания за бъдещето (Stanley & Maddux, 1986).

Бек (1991) подчертава, че при лицата в депресивно състояние, когнитивната организация се променя по начин, по който съответната на Аз-а позитивна информация остава извън съзнанието, докато съответната на Аз-а негативна

информация се допуска с готовност. Този процес води до активиране на когнитивна схема с негативно съдържание, която измества по-адаптивни схеми.

Когнитивната схема се формира в ранен период от живота на личността вследствие на преживени стресогенни събития и остава в латентно състояние за различен период от време. Веднъж образувана, схемата за Аз-а, света и бъдещето се активира през периоди на поява на нови стресови събития.

В модела на Бек се очертават две когнитивни равнища, свързани с депресията. Първото е на ниво автоматични мисли, наименовани така поради натрапливата си природа. Съдържанието им може да варира, като някои индивиди имат склонност да се оплакват от презаेतост с мисли за неуспех в кариерата си. Други индивиди могат да са ангажирани с мисли за невъзможност да установят близки взаимоотношения с желани от тях личности. Темата за негативната самооценка присъства и в двата случая. Опитите тези мисли да бъдат прекъснати обикновено водят до неуспех (Moretti & Shaw, in press).

Второто равнище включва по-дълбоки когнитивни структури — т. е. вече описаните схеми, които са по-стабилни и играят централна роля в развитието и поведението на личността (Dohr et al., 1989).

Когато депресията се задълбочава, схемата следва този ход и става хиперактивна. Процесът поражда и някои видове когнитивни грешки — третото звено в теорията на Бек. Предполага се, че активацията на схемата и когнитивните грешки настъпват автоматично (Moretti & Shaw, in press; Рашева, 1995).

Теорията на Бек предизвиква изключителен интерес от страна на изследователите. Вниманието им е съсредоточено предимно върху депресивната Аз-схема. Негативните възгледи за заобикалящата личността действителност и песимистичните очакванията на личността от бъдещето остават извън рамките на проучване. Това е и обект на критика от страна на авторите Грийнберг и Бек (Greenberg & Beck, 1989).

Различия в съдържанието на Аз-схемите

Целта на изследванията е да документират наличието на депресивна Аз-схема. Поради факта, че Аз-схемите не подлежат на директни измервания, изследователите използват индиректни техники като дълбочина или равнище на преработване на информацията.

Според този модел информационното кодиране може да стане на различни когнитивни равнища. Теоретично всяко равнище представлява когнитивна структура, която е съставена от известен брой връзки между отделните елементи. Изследването на дълбочината на преработване на информацията става посредством списък от стимулни думи. Изследваните лица се инструктират да оценяват всяка дума според съответна специфично ориентирана задача. На равнище себеотнасяне те оценяват доколко думите описват собствената им личност, или са далеч от тях. Други често използвани равнища са семантичното, структурното и фонетичното. След тези оценки субектите неочаквано за тях трябва да си припомнят толкова от стимулните думи, колкото им е възможно (Ingram et al., 1983).

Изследванията, които използват тази методология, установяват, че информационното преработване на равнище себеотнасяне се припомня по-често и